

บทที่ 1

องค์ประกอบของละคร

ก่อนที่นักศึกษาจะศึกษาประวัติ ความเป็นมาของละครอังกฤษ และอเมริกัน ตลอดจนตัวอย่างบทละครในแต่ละยุค จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษา องค์ประกอบของละครเพื่อนำมาเลือกใช้เมื่อต้องการวิเคราะห์ วิจัย บทละครที่กำหนดให้ศึกษาในบทต่อไป

สาระสำคัญ

1. ละคร คือ เรื่องราวของการกระทำที่เกิดจากความขัดแย้งและแรงจูงใจ ในรูปแบบของบทพูด เพื่อแสดงให้คนชม
2. องค์ประกอบของละคร ตามแนวความคิดของ อริสโตเติล (Aristotle) มี 6 อย่าง คือ โครงเรื่อง ตัวละคร ความคิด การใช้ภาษา เพลง และภาพ
3. องค์ประกอบต่างๆ ของละคร จะต้องมีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง และสมเหตุสมผล

จุดประสงค์

หลังจากศึกษาบทที่ 1 จบแล้ว นักศึกษาสามารถ

1. ให้คำนิยามของละครได้
2. บอกองค์ประกอบของละครได้
3. จำแนก และบอกความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ของละครได้

ละครคืออะไร

คำว่าละคร ในภาษาไทย มีความหมายตรงกับภาษาอังกฤษว่า DRAMA ซึ่งมีรากศัพท์มาจากภาษากรีกที่ให้ความหมายว่า A DOING ซึ่งแปลว่า การกระทำนั่นเอง

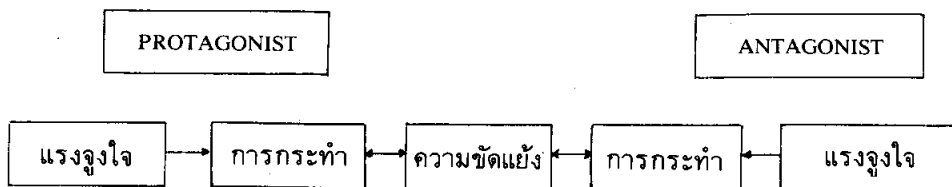
อริสโตเติล¹ (Aristotle) นักปราชญ์ชาวกรีก ได้ให้คำจำกัดความของละครว่า คือ “การเลียนแบบของการกระทำ” ซึ่งการกระทำ (action) จะเกิดขึ้นได้ต้องมีสาเหตุมาจากแรงจูงใจ (motivation) และความขัดแย้ง (conflict)

คำจำกัดความของละคร ที่สามารถให้ความหมายโดยละเอียดและทำให้สามารถแยกละครออกจากศิลปะแขนงอื่นก็คือ ละคร คือเรื่องราวในรูปแบบของบทเจรจา เป็นเรื่องเกี่ยวกับความขัดแย้ง ได้รับการถ่ายทอดออกมาในรูปของคำพูดและการแสดงบนเวที เพื่อให้คนชม

โดยปกติแล้ว ความขัดแย้งในละครจะเป็นความขัดแย้งของตัวเอก (Protagonist) และตัวปรปักษ์ (Antagonist) ซึ่งทั้งตัวเอกและตัวปรปักษ์ต่างก็มีแรงจูงใจและความขัดแย้งทำให้เกิดการกระทำที่ต่อต้านกัน ซึ่งไม่จำเป็นว่าตัวเอกจะต้องเป็นพระเอก ตัวปรปักษ์จะต้องเป็นผู้ร้ายเสมอไป ตัวเอกอาจจะเป็นลูกชายที่มีความขัดแย้งกับพ่อ ซึ่งคือตัวปรปักษ์ก็ได้

ตัวอย่างเช่น วรรณคดีไทยเรื่องขุนช้างขุนแผน ตัวเอกคือ ขุนแผน เกิดความขัดแย้งกับตัวปรปักษ์คือ ขุนช้าง เพราะมีแรงจูงใจคือ รักนางพิมพิลาไลยเช่นเดียวกัน จึงก่อให้เกิดการกระทำที่ต่อต้านกัน เพื่อให้ได้นางพิมพิลาไลยมาสมความปรารถนา ขุนช้างกระทำทุกวิถีทาง โดยการใช้เล่ห์กลต่าง ๆ เพื่อให้ได้นางพิมพิลาไลยมาจากขุนแผน ในขณะเดียวกัน ขุนแผนก็ทำการต่อสู้เพื่อให้ได้นางพิมพิลาไลยกลับคืนมา จึงเกิดการกระทำต่าง ๆ ดำเนินต่อเนื่องกันไปอย่างสลับซับซ้อน

เพื่อให้เข้าใจได้ดีขึ้น ขอให้ดูแผนภูมิประกอบดังนี้ :-

¹นักปราชญ์ชาวกรีก ซึ่งมีชีวิตอยู่ประมาณศตวรรษที่ 4-5 ก่อนคริสตกาล เป็นบุคคลสำคัญในการวางรากฐานอารยธรรมตะวันตก

กิจกรรม

1. ให้นักศึกษา อ่านบทละคร เรื่องสั้น หรือนวนิยาย แล้วบอก
 1. ตัวเอก (Protagonist) และ ตัวปรปักษ์ (Antagonist)
 2. แรงจูงใจ (Motivation)
 3. ความขัดแย้ง (Conflict)
2. ให้นักศึกษาดูละครโทรทัศน์หรือภาพยนตร์แล้วบอกการกระทำ (action) ของตัวเอก และผลที่ตัวเอกได้รับจากการกระทำนั้น

องค์ประกอบของละคร

อริสโตเติล (Aristotle) ได้บรรยายถึงองค์ประกอบของละครไว้ในหนังสือ POETICS โดยวิเคราะห์และศึกษาจากบทละครกรีกโบราณ หนังสือเล่มนี้ถือได้ว่าเป็นตำราเกี่ยวกับทฤษฎีการละครเล่มแรกของโลก และทฤษฎีในหนังสือเล่มนี้สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์วิจารณ์บทละครในสมัยปัจจุบันได้เป็นอย่างดี และไม่ล้าสมัยเลยแม้จะเขียนขึ้นตั้งแต่สมัยกรีกโบราณคือก่อนคริสตกาล

องค์ประกอบของละครตามทฤษฎีอริสโตเติลบรรยายไว้มี 6 ประการ ดังนี้คือ

1. โครงเรื่อง (Plot) หมายถึงลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างมีจุดมุ่งหมายและสมเหตุสมผล โครงเรื่องที่ดีจะต้องมีความยาวพอเหมาะ ประกอบด้วยตอนต้น ตอนกลาง ตอนจบ ซึ่งต้องมีความสัมพันธ์กันอย่างจริงจังมีใช้บังเอิญ การวางโครงเรื่องเริ่มจากการสร้างสถานการณ์ ซึ่งก่อให้เกิดความขัดแย้ง (Conflict) ซึ่งทวีความเข้มข้นขึ้นเรื่อย ๆ (Rising action) และนำไปสู่จุดวิกฤต (Crisis หรือ Climax) ซึ่งทำให้เกิดการตัดสินใจหรือเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง (Resolution) เป็นผลทำให้เกิดการคลี่คลายของสถานการณ์ (Falling Action) จุดวิกฤตจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ไม่สามารถดำเนินความเข้มข้นต่อไปได้อีกแล้ว คือเป็นจุดสุดยอดของความเข้มข้น ถึงเวลาที่เหตุการณ์จะต้องคลี่คลายไปในทางใดทางหนึ่ง

2. ตัวละคร (Character) และการวางลักษณะนิสัยของตัวละคร (Characterization) ซึ่งหมายถึงการพัฒนาการของลักษณะนิสัยของตัวละครด้วย

ตัวละคร คือผู้กระทำ และผู้ที่ได้รับผลของการกระทำในละคร

การวางลักษณะนิสัยของตัวละคร คือการที่ผู้เขียนกำหนดให้ตัวละครมีลักษณะนิสัยอย่างไร ตามความเหมาะสมของเรื่องราวในละคร

พัฒนาการของลักษณะนิสัยของตัวละคร คือการที่นิสัยใจคอหรือทัศนคติของตัวละคร มีการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลง เนื่องมาจากประสบการณ์หรือเหตุการณ์ที่ทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไป

2.1 ประเภทของตัวละคร ตัวละครที่มักพบเห็นกันในบทละคร โดยทั่ว ๆ ไป สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

2.1.1 ตัวละครที่มีลักษณะเป็นแบบตายตัว (Typed Character) คือตัวละครที่มองเห็นลักษณะนิสัยในแง่มุมเดียว และมักมีนิสัยตามแบบฉบับที่นิยมใช้กันในบทละครทั่ว ๆ ไป เช่น พระเอก นางเอก ผู้ร้าย ตัวโกง ตัวอิจฉา ซึ่งตัวละครเหล่านี้ไม่ว่าจะมีบทบาทอยู่ในละครเรื่องใดก็ตาม มักจะมีลักษณะนิสัยคล้าย ๆ กัน และมักมีพฤติกรรมตามที่ผู้ชมคาดหมายไว้ กล่าวคือ ผู้ชมสามารถคาดการณ์ได้ล่วงหน้าว่าตัวละครตัวนั้น ๆ จะมีการกระทำอย่างไรในช่วงใดของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ตัวอย่างเช่น ตัวโกง หรือผู้ร้าย มักเป็นคนเลวทราม ทำแต่ความชั่ว ส่วนนางเอกก็จะเป็นคนสวย น่ารัก น่านิยม ทำอะไรถูกต้องดีงาม เป็นต้น

2.1.2 ตัวละครที่มองเห็นได้รอบด้าน (Well Rounded Character) คือ ตัวละครที่มีความลึกซึ้งและเข้าใจยากกว่าประเภทแรก โดยมากจะมีลักษณะคล้ายคนจริง ๆ ที่มีทั้งส่วนดีส่วนเสีย และจะต้องศึกษาอย่างละเอียดจึงจะสามารถเข้าใจได้ ส่วนใหญ่ตัวละครประเภทนี้ จะมีการพัฒนาทางด้านลักษณะนิสัย หรือมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ในชีวิต ซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในบทละคร ตัวละครประเภทนี้มักจะพบได้เฉพาะในบทละครที่มีลักษณะเป็นวรรณกรรมชั้นดี

2.2 การวางลักษณะนิสัยตัวละคร นักเขียนมีวิธีการเขียนได้ 5 วิธี ดังนี้ :-

2.2.1 การวางลักษณะนิสัยโดยรูปร่างหน้าตาอากัปกริยา ซึ่งหมายถึงเมื่อตัวละครปรากฏขึ้นบนเวทีแล้ว ผู้ชมสามารถมองเห็นได้ว่าตัวละครนั้นมีรูปร่าง หน้าตา ท่าทาง อากัปกริยาต่าง ๆ อย่างไร อันจะนำมาซึ่งความเข้าใจในนิสัยใจคอของตัวละครตัวนั้น ๆ ได้ด้วย

2.2.2 การวางลักษณะนิสัยโดยวิธีการพูด ซึ่งหมายถึงเสียงพูดที่ตัวละครเปล่งออกมา ซึ่งอาจจะเป็นเสียง สูง ต่ำ ห้วน กังวาน เสียงขึ้นจมูก เสียงเล็ก เสียงแสดงอำนาจ ฯลฯ นอกจากนั้นยังหมายถึงสิ่งที่พูดด้วย กล่าวคือ สิ่งที่ตัวละครพูดออกมานั้น แสดงความฉลาด ความโง่ ความอ่อนไหว ฯลฯ ซึ่งผู้เขียนได้เขียนบทพูดขึ้น กำหนดให้ตัวละครตัวไหนพูดอะไร ด้วยน้ำเสียงอย่างไร เพื่อแสดงลักษณะนิสัยออกมาให้ผู้ชมเห็นและเข้าใจได้

2.2.3 การวางลักษณะนิสัยโดยความคิดเห็นของตัวละครตัวหนึ่งที่มีต่อตัวละคร
อีกตัวหนึ่ง นักเขียนจะอาศัยเทคนิคในชีวิตประจำวัน คือเมื่อเรารู้จักใครเป็นครั้งแรก เรามัก
จะถามความเห็นจากผู้อื่นเกี่ยวกับบุคคลที่เราเพิ่งรู้จัก เพื่อนำมาพิจารณาตัดสินลักษณะนิสัย
ของบุคคลนั้น ในละครก็เช่นเดียวกัน ผู้ชมสามารถจะศึกษาลักษณะนิสัยของตัวละครตัวหนึ่ง
ตัวใด ได้จากคำวิจารณ์ คำติชม ของตัวละครตัวอื่น ๆ ที่กล่าวอ้างถึงตัวละครตัวนั้น ซึ่งถ้าคำ
วิจารณ์หรือคำติชมของใครที่น่าเชื่อถือกว่ากัน ผู้ชมก็มีแนวโน้มจะตัดสินไปตามนั้น

2.2.4 การวางลักษณะนิสัยตัวละครโดยการแสดงความคิดของตัวละคร ซึ่งมี
วิธีการสร้างตัวผู้ช่วยหรือเพื่อนของตัวเอกขึ้น เพื่อเป็นผู้รับฟังความคิดความรู้สึกของตัวเอก
หรือมีการใช้เทคนิค ซึ่งดูไม่สมจริงนัก และมักจะใช้ในละครสมัยเก่า คือ การพูดป้อ (aside)
หรือการแสดงความคิดความรู้สึกออกมาให้ผู้ชมได้ยินโดยใช้มือป้องปาก และสมมุติว่าตัวละคร
ตัวอื่นไม่ได้ยิน และบทพูดลำพัง (soliloquy) คือบทพูดที่ตัวละครพูดคนเดียวโดยแสดงความคิด
ความรู้สึก อารมณ์ ซึ่งก็คือการคิดออกมาดัง ๆ ตามลำพังนั่นเอง มีนักแต่งบทละครสมัยใหม่
หลายคนซึ่งใช้เทคนิคดังกล่าวนี้ แม้จะดูไม่สมจริงสมจัง แต่ก็ได้ผลดีมาก คือสามารถถ่ายทอด
ความคิดของตัวละครออกมาให้ผู้ชมรู้ได้

2.2.5 การวางลักษณะนิสัยตัวละครโดยการกระทำ การที่ตัวละครเลือกที่จะ
ทำหรือไม่ทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ย่อมสะท้อนให้เห็นลักษณะนิสัยได้ นักเขียนบทละครมักจะประสบ
ปัญหาการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครและการกระทำให้มองดูน่าเชื่อ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ
แรงจูงใจของการกระทำนั้นว่าสมเหตุสมผลเพียงใด กล่าวคือตัวละครต้องมีแรงจูงใจซึ่งก่อให้เกิด
การกระทำ เช่น ผู้ร้ายที่ต้องการเงินก็ต้องลักขโมย ทาสที่ต้องการอิสรภาพก็ต้องหนี
เป็นต้น

3. ความคิด (Thought) คือแนวความคิดของผู้ประพันธ์ที่เสนอผ่านบทละคร หลังจาก
ชมละครแล้ว ผู้ชมสามารถได้รับทัศนะหรือข้อคิดเห็นเกี่ยวกับชีวิตในแง่มุมต่าง ๆ ซึ่งผู้ประพันธ์
ต้องการแสดงหรือสื่อความหมายผ่านทางบทละคร ปัจจุบันมีผู้นิยมใช้คำว่า แก่นเรื่อง (Theme)
แทนคำว่า ความคิด ความคิดที่ผู้ประพันธ์ต้องการแสดงออกจะต้องมีความกลมกลืนกับโครง
เรื่องและตัวละคร กล่าวคือ ผู้ประพันธ์ต้องมีศิลปะในการสอดแทรกความคิดของตนผ่านทาง
บทเจรจาของตัวละครให้มีความสอดคล้องกับโครงเรื่องที่วางไว้ ผู้ชมจะได้รับแนวความคิด
ของผู้เขียน โดยการติดตามชมละครแล้วเกิดการตระหนักและรับรู้เอง มิใช่ผู้ประพันธ์นำเอา
หลักปรัชญามาใส่ในบทเจรจาโดยไม่สอดคล้องกับลักษณะนิสัยของตัวละคร หรือโครงเรื่อง

เลย เป็นต้นว่า ตัวละครที่เป็นหญิงบ้านนอกไร้การศึกษาจะไม่สามารถพูดเรื่องเกี่ยวกับหลักปรัชญาของอริสโตเติลได้ นอกจากนี้แนวความคิดของผู้ประพันธ์จะต้องได้รับการพิสูจน์ว่าเป็นความจริง โดยอาศัยการยืนยันจากการกระทำของตัวละคร และผลที่ได้รับจากการกระทำนั้น

4. **การใช้ภาษา (Diction)** คือการถ่ายทอดเรื่องราวและความคิดของผู้ประพันธ์ออกมาทางคำพูดของตัวละคร คือบทเจรจา ซึ่งอาจจะเป็นร้อยแก้ว หรือร้อยกรองก็ได้ แล้วแต่ความเหมาะสมของเนื้อเรื่อง และลักษณะนิสัยของตัวละคร บทเจรจาที่ดีต้องมีความชัดเจนและกระชับพอที่ผู้ชมจะเข้าใจได้ รวมทั้งต้องการแสดงลักษณะนิสัย ความคิด อารมณ์ความรู้สึกของผู้พูด และแฝงไว้ซึ่งความหมายภายใต้คำพูดที่นำไปสู่การแสดงออกของตัวละครในรูปแบบของการกระทำอันมีผลต่อการดำเนินเรื่องด้วย

5. **เพลง (Song)** คือการใช้เพลงเป็นสื่อในการถ่ายทอดความคิดของผู้ประพันธ์ อริสโตเติลรวมเพลงเข้าไปในองค์ประกอบของละครเนื่องมาจากบทละครกรีกโบราณ มีบทเพลงซึ่งขับร้องโดยกลุ่มนักร้อง นักเต้นระบำที่เรียกว่า คอรัส¹ (Chorus) ในปัจจุบัน แม้ว่าละครจะมีได้มีเพลงประกอบทุกเรื่อง แต่คิดว่า “เพลง” ก็ใช้ หมายถึงเสียงของภาษาที่ปรากฏบนเวที คือท่วงทำนองในการพูด การหยุดเว้นระยะในการพูด ก็ถือได้ว่าเป็น “เพลง” ความเจียบงันอันเกิดจากความเศร้า มีผลเท่ากับเป็นเพลงเศร้าก่อให้เกิดความสะเทือนใจได้เช่นเดียวกัน การที่ผู้ประพันธ์สามารถใช้ภาษาที่มีลีลา จังหวะเสียงสูง ต่ำ ดัง ค่อย ในบทเจรจาซึ่งรวมเรียกว่า “เพลง” นั้นมีผลก่อให้เกิดบรรยากาศและอารมณ์ต่าง ๆ กัน ส่วนบทละครที่มี เพลง ประกอบจริง ๆ นั้นก็ควรมีบทเพลงที่เหมาะสมและเกี่ยวเนื่องกับเรื่องราวในบทละคร และลักษณะนิสัยของตัวละคร บทเพลงที่นำมาประกอบในบทละครจะต้องมีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่น ๆ ของบทละครอย่างลึกซึ้ง และเป็นเครื่องเพิ่มคุณค่าให้ละคร

6. **ภาพ (Spectacle)** บทละครเขียนขึ้นเพื่อนำมาแสดงให้คนชม ดังนั้นละครจะดีเด่นได้ต้องอาศัยทั้งบทเจรจา และบทบาทการแสดงของตัวละครที่ปรากฏบนเวที เป็น “ภาพ” ที่มองเห็น กล่าวคือ สามารถแสดงให้เห็น สีหน้า ท่าทาง ลีลา การเคลื่อนไหว ซึ่งจะเพิ่มรสชาติให้แก่บทละคร ผู้ประพันธ์บทละครที่ดีต้องเข้าใจองค์ประกอบนี้ได้ดี กล่าวคือ ขณะเขียนบทละคร

¹ บทที่ 2 หัวข้อ ที่มาของละครแทรกจิต

ต้องสามารถมองเห็นบทบาทของตัวละครเมื่อแสดงบนเวทีได้ด้วย ทั้งขณะที่มีบทเจรจา หรือไม่มีบทเจรจา ซึ่งทำให้สามารถสร้างบทละครที่เมื่อนำมาแสดงบนเวทีแล้ว จะได้ “ภาพ” ที่งดงามแน่นอน

กิจกรรม

1. ให้นักศึกษา อ่านหนังสือ POETICS ของอริสโตเติล เพื่อเข้าใจองค์ประกอบของละครดีขึ้น
2. ให้นักศึกษา อ่านบทละคร นวนิยาย หรือเรื่องสั้น แล้วเขียนโครงเรื่อง (Plot) และแก่นเรื่อง (Theme)
3. ให้นักศึกษาดูละครโทรทัศน์หรือภาพยนตร์ 1 เรื่อง แล้วสรุปลักษณะนิสัยตัวละครเอกของเรื่องมาสัก 2 ตัว

บทสรุป

ความขัดแย้งของตัวเอก และตัวปรปักษ์ ทำให้เกิดการกระทำเป็นเรื่องราวโดยอาศัยบทเจรจา และการแสดงเป็นสื่อ ละครจึงเป็นเรื่องราวของการกระทำ และผลที่ได้รับจากการกระทำ โดยผู้เขียนจะสอดแทรกแนวความคิดผ่านทางตัวละคร ให้สัมพันธ์กับโครงเรื่อง อย่างสมเหตุสมผล รวมทั้งใช้ศิลปะในการเขียนบทเจรจาและสร้าง “เพลง” ประกอบ เพื่อให้ได้ “ภาพ” ที่น่าสนใจบนเวที

แบบทดสอบ

1. ละครคืออะไร?

แนวตอบ ให้คำนิยามของละครโดย อริสโตเติล รวมทั้งคำจำกัดความโดยละเอียด (ดูจากหัวข้อ ละครคืออะไร)

2. องค์ประกอบของละครมีอะไรบ้าง?

แนวตอบ โครงเรื่อง ตัวละคร ความคิด การใช้ภาษา เพลง ภาพ พร้อมทั้งคำอธิบายสั้น ๆ เพื่อให้เข้าใจคำจำกัดความทั้ง 6 คำ

3. ความขัดแย้ง แรงจูงใจ และการกระทำ มีความสัมพันธ์กันอย่างไร?

แนวตอบ การกระทำจะเกิดขึ้นได้ต้องมีสาเหตุมาจากความขัดแย้งอันเป็นผลเนื่องมาจากแรงจูงใจ อธิบายพร้อมยกตัวอย่างเพิ่มเติม (ดูจากหัวข้อ ละครคืออะไร ย่อหน้าที่ 4 และแผนภูมิ)

4. ตัวละครมีกี่ประเภท อะไรบ้าง อธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบ

แนวตอบ มี 2 ประเภท คือ ตัวละครแบบตายตัว และตัวละครแบบมองเห็นได้รอบด้าน หารายละเอียดพร้อมยกตัวอย่างประกอบด้วย (ดูจากหัวข้อ ตัวละคร)

5. การวางลักษณะนิสัยตัวละครมีกี่วิธี?

แนวตอบ มี 5 วิธี คือ

1. การวางลักษณะนิสัยโดยรูปร่างหน้าตาอกกับกิริยา
2. การวางลักษณะนิสัยโดยวิธีการพูด
3. การวางลักษณะนิสัยโดยความคิดเห็นของตัวละครตัวหนึ่งที่มีต่อตัวละครอีกตัวหนึ่ง
4. การวางลักษณะนิสัยโดยการแสดงความคิดของตัวละคร
5. การวางลักษณะนิสัยโดยการกระทำ พร้อมคำอธิบายวิธีการวางลักษณะนิสัยตัวละครแต่ละวิธี